

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวคิดด้านคุณค่าของเสนาสนะตามหลักพุทธจริยศาสตร์” เป็นการศึกษาถึง “คุณค่า” ของเสนาสนะ โดยอาศัยกรอบพิจารณาตามทัศนะพุทธปรัชญา โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๒ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดในการสร้างเสนาสนะทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาคุณค่าของเสนาสนะตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ผลการศึกษาวิจัยโดยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ จากการศึกษาพบว่า เสนาสนะ หมายถึง ที่นอน และที่นั่งหรือที่สำหรับพักผ่อนเป็นส่วนตัวและที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ เป็นส่วนรวมของพระภิกษุสงฆ์ สามเณรในพระพุทธศาสนา มี ๒ อย่าง คือ เสนาสนะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ โคนไม้ ภูเขา หอกเขา ถ้ำ (คิริคูหา) ป่าช้า ที่แจ้ง เป็นการอาศัยอยู่กับธรรมชาติเพื่อความมกน้อยสันโดษ ซึ่งในปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์เริ่มสับสนกับวิถีทางของสมณะ มีการเข้าไปเบียดเบียนธรรมชาติ เริ่มมีการนำสิ่งแปลกปลอมเข้าไปสู่ป่า เช่น สิ่งปลูกสร้างต่างๆ เข้าไปไว้ในป่าแล้วอ้างว่าเป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ซึ่งผิดไปจากวัตถุประสงค์เดิมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางเกณฑ์ไว้ เสนาสนะที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ กุฏิ วิหาร เรือนชั้น เรือนโล้น เรือนว่าง ถ้ำ ปราสาท โดยการสร้างเสนาสนะถวายเป็นจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันตามแต่เจตนาแต่ละรูปแต่ละบุคคล

เสนาสนะทั้งสองอย่างนี้ ถือเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุ ภิกษุณี และสามเณรได้ใช้เป็นเครื่องอาศัย การศึกษาวิจัยนี้ มุ่งประเด็นไปที่เสนาสนะที่มนุษย์สร้างขึ้น เนื่องจากว่าเป็นประเด็นที่สามารถตอบโจทย์ของวัตถุประสงค์ได้อย่างกลมกลืนและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับหลายส่วน ที่มีผลต่อสังคมโดยรวมทั้งผลทางบวกและผลทางลบตามแต่ทัศนะและมุมมองของบุคคล

ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปทำให้ค่านิยม ความเชื่อ ความเข้าใจของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และบุคคลบางกลุ่มทั้งที่เป็นพุทธศาสนิกชนและไม่ใช่มุทธศาสนิกชน ได้ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้เกิดความไม่ลงรอยกันในมิติความเชื่อ กรอบแนวคิด กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมเดิม ประกอบกับข้อบัญญัติทางกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันในบางข้อ ส่งผลโดยตรงต่อระบบโครงสร้างเชิงอนุรักษ์นิยมในการสร้างเสนาสนะ

เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม ทำให้แนวคิดในการสร้างเสนาสนะเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ของการสร้าง ซึ่งแต่เดิมนั้นมุ่งเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของการสงฆ์เพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบัน การสร้างเสนาสนะในบางวัดมีเป้าหมาย การสร้างเพื่อตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคล เช่น สร้างเพื่อเป็นสถานพยาบาล สร้างเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างเพื่อให้บุคคลมาเช่าใช้สถานที่เพื่อเก็บกัลปนา เป็นต้น ซึ่งแนวคิดนี้เองที่ทำให้กลุ่มอนุรักษ์นิยมไม่เห็นด้วย จนเกิดการโต้แย้งถึงความเหมาะสมในการสร้างเสนาสนะนั้นๆ

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า คุณค่าของเสนาสนะตามหลักพุทธจริยศาสตร์ นั้น คุณค่า (Value) หมายถึง ผลที่สนองตอบของสิ่งนั้นๆ ซึ่งเป็นได้ทั้งอวัสัยและภววิสัย ที่ส่งผลต่อความ

หลักการของการพิจารณาเรื่องของคุณค่า ในทางพุทธจริยศาสตร์ได้เสนอเกณฑ์พิจารณาเพื่อใช้ประกอบในการพิจารณาความเหมาะสม อันเข้ากันได้ดีกับการดำเนินชีวิตของบุคคลในยุคปัจจุบันอันได้แก่การพิจารณาคุณค่าของสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง อันมาเป็นการพิจารณาปัจจัย ๔ คือ บท “ปฏิสัขา โยนิโส เสนาสนํ ปฏิเสวามิ...” และบท “อชช มยา อปจจเวกขิตวา ยํ เสนาสนํ ปริภูตํ...” ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นเป็นการเตือนสติและเป็นบริหารจัดการที่อยู่อาศัย และเรื่อง คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม

ซึ่ง “คุณค่าหลัก” (essential value) และ “คุณค่ารอง” (artificial value) โดยเป็นวิธีคิดหนึ่งใน “โยนิโสมนสิการ” ๑๐ ประการ ๑) คุณค่าหลัก หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง ๒) คุณค่ารอง หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เช่น ความหรูหรา เป็นต้น

ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้สรุปคุณค่าของเสนาสนะว่ามีอยู่ ๒ ประการ คือ คุณค่าหลักกับคุณค่ารอง โดยคุณค่าหลักนั้นสามารถแบ่งตามความเหมาะสมได้ ๒ นัย คือ ๑) คุณค่าของเสนาสนะในมิติทางศาสนา คือ คุณค่าตามหน้าที่โดยตรงตามนัยยะเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระบรมพุทธานุญาตไว้ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลสืบมาจนถึงปัจจุบัน หน้าที่ดังกล่าวนี้ หมายถึง หน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของการสร้าง ที่ได้วางเอาไว้ตามหลักการทางพระธรรมวินัย ๒) คุณค่าของเสนาสนะในมิติอื่นๆ คือ เสนาสนะที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสนองต่อความต้องการในมิติทางศาสนา แต่มีเป้าหมายเพื่อมุ่งตอบสนองต่อความต้องการใช้ประโยชน์ทางสังคมตามแต่ละช่วงเวลาและกาลสมัยนั้นๆ เช่น สร้างเพื่อเป็นสถานพยาบาล สร้างเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น คุณค่ารองคือ ผลพลอยได้จากคุณค่าหลัก อันไม่ได้มาจากวัตถุประสงค์ในการสร้างเสนาสนะนั้นๆ เช่น วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ สร้างมาเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนา เป็นหลัก แต่ด้วยฝีมืออันวิจิตรทำให้ผู้คนเดินทางมาเที่ยวชม เป็นต้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเสนาสนะ

ในส่วนของการสร้างเสนาสนะ ควรมีการวางแผนที่ชัดเจน มีความเป็นระบบและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน หรือ ควรมีมาสเตอร์แพลนอันเป็นการวางแผนในระยะยาว เพื่อควบคุมการออกแบบให้เหมาะสมกับสถานที่ จำนวนผู้ใช้และความเหมาะสมกับสถานที่ รวมถึงความลงตัวกับสร้างปลูกสร้างเดิมนอกจากนี้ ยังป้องกันสิ่งปลูกสร้างอันไม่พึงประสงค์ รวมถึงไม่สร้างค่านิยมที่ไม่เหมาะสมในการสร้างเสนาสนะ เช่น สร้างตามอำนาจเจ้าอาวาส เมื่อเจ้าอาวาสองค์ใหม่ขึ้นมาก็รื้อถอนเสนาสนะเดิมออกแล้วสร้างใหม่ เป็นการก่อสร้างที่ไม่รู้จักคำว่าจบ เป็นการสร้างความเบื่อหน่ายแก่ญาติโยม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

- ๑) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนาเสนาสนะในระยะยาวของวัดในปัจจุบัน
มิได้
- ๒) ควรศึกษาวิจัย การสร้างระบบสาธารณูปการกระทบกับการบังคับใช้กฎหมาย
- ๓) ควรศึกษาวิจัยความเหมาะสมในการใช้วัดและเสนาสนะเป็นสถานที่ประกอบธุรกิจ